

BESLUT
2026-08-10

Dnr SU FV-1037-26

Områdesnämnden för humanvetenskap

Stefan Helgesson
Vicerektor

Socialdepartementet
Regeringskansliet

Handläggare:
Karolina Alveryd

Yttrande över remiss: Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Områdesnämnden för humanvetenskap har ombetts att till Socialdepartementet inkomma med synpunkter på remiss av betänkandet *Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)*. Betänkandet har remitterats till Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten. Synpunkter har inkommit från Juridiska fakulteten och redovisas i bifogad bilaga, som utgör områdesnämndens svar.

Stefan Helgesson

Karolina Alveryd

Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remissvar avseende betänkandet Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Inledning

Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet har genom remiss beretts möjlighet att yttra sig över slutbetänkande av *Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (SOU 2026:8)*. Fakultetsnämnden ser positivt på utredningens övergripande ambition att stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten vid vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). LVU är en av de mest ingripande lagstiftningarna i svensk rätt och de åtgärder som föreslås för att stärka principen om barnets bästa, öka förutsebarheten och säkerställa en mer likformig rättstillämpning är välkomna. Fakultetsnämnden välkomnar särskilt förslagen om att tillföra kompletterande sakkunskap från andra professioner i större utsträckning än vad som sker i dag i ärenden och mål om vård enligt LVU samt obligatorisk domstolsprövning var sjätte månad av omhändertaganden med stöd av 3 § LVU. Dessutom uppmuntras förslagen om förtydligandet av förutsättningarna för vårdens upphörande samt förslaget om syskons rätt till umgänge och möjlighet att överklaga umgänsbegränsningar.

Fakultetsnämnden ser dock anledning att i detta yttrande lyfta fram vissa principiella frågor och rättsliga utmaningar som kan uppstå vid genomförandet av några av de förslag som läggs fram. Dessa gäller framförallt det rättsliga förhållandet mellan barnets bästa och föräldrars rättigheter vid obligatoriska drogtester, samt frågan om parternas rätt till skyndsam underrättelse vid omedelbart omhändertagande samt behovet av ytterligare analys av åklagarens interimistiska befogenhet i förhållande till gällande principer för kompetensfördelning mellan offentliga organ.

Obligatoriska drogtester – proportionalitet och barnets bästa

Utredningen har haft i uppdrag att analysera förutsättningarna för obligatoriska drogtester av vårdnadshavare och föräldrar inför umgänge och vid prövning av vårdens upphörande. Fakultetsnämnden instämmer med utredningen att en lagreglering som innebär att drogtester ska vara ett obligatoriskt utredningsmedel, i den bemärkelsen att det inte ska göras någon behovs- eller proportionalitetsbedömning, är oförenlig med Europakonventionen, regeringsformen och grundläggande rättsprinciper. Det förtjänar i

detta sammanhang att uppmärksammas att förslaget tillkommit till följd av ett riksdagstillkännagivande om att drogtestar bör vara obligatoriska. Att utredningen trots detta utformat förslaget så att en behovs- och proportionalitetsbedömning alltså ska göras är ett uttryck för det konstitutionella ansvar som vilar på utredningsväsendet, nämligen att säkerställa att förslag till lagstiftning är förenliga med grundlag och Sveriges folkrättsliga förpliktelser, även när direktiven till utredningen pekar i en annan och förutbestämd riktning.

Det förtjänar dock att uppmärksammas att utredningen, trots detta tydliga ställningstagande, i enlighet med direktivet ändå lämnar ett förslag om en skyldighet för socialnämnden att besluta om drogtest om det finns anledning till det och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga. Utredningen menar att denna ordning bevarar behovs- och proportionalitetsbedömningen och därmed är förenlig med Europakonventionen och regeringsformen. Fakultetsnämnden vill i detta sammanhang lyfta fram att gränsen mellan en skyldighet att besluta om drogtest i vissa fall och ett obligatoriskt drogtest i praktiken kan vara svår att upprätthålla. Risker är att en lagreglerad skyldighet att besluta, om det finns "anledning", i praktiken kan leda till ett schablonmässigt och kanske till och med slentrianmässigt beslutsfattande där proportionalitetsbedömningen tunnas ut. I utredningen noteras att yrkesverksamma inom socialtjänsten uttryckt oro för att testresultatet riskerar att ges för stor betydelse i bedömningen av ett barns trygghet och säkerhet. Denna oro kan förstärkas om en skyldighet att besluta om drogtest lagregleras, eftersom det pekar mot ett institutionellt tryck att fatta sådana beslut.

Fakultetsnämnden anser vidare att drogtestar är ett utredningsverktyg som syftar till att säkerställa barnets trygghet och säkerhet, men utredningen konstaterar själv att ett testresultat bara ger en ögonblicksbild och kan manipuleras. En reglering som skapar ett incitament att drogtesta riskerar att i praktiken förskjuta fokus från en helhetsbedömning av barnets situation till vad testresultatet visar. Även om utredningen tydligt understryker att en professionell bedömning alltid ska göras och att ett testresultat inte per automatik ska vara avgörande, anser Fakultetsnämnden att det i utredningen inte framlagts tillräckligt underlag och förslag för hur de påkallade riskerna kan motverkas.

Tidsfrister och möjligheten att fördröja underrättelse – rättssäkerhet och barnets rätt att komma till tals

Utredningen föreslår att en socialnämnd i vissa undantagssituationer ska ha möjlighet att avvakta med att underställa förvaltningsrätten ett beslut om omedelbart omhändertagande, och att det i samma undantagssituationer också ska vara möjligt att avvakta med att underrätta parterna om beslutet. Syftet är att motverka att barn och unga håller sig undan eller hålls undan av vårdnadshavare när de nås av information om beslutet. Med detta önskar utredningen kodifiera vad som i praktiken redan förekommer, dvs. att socialnämnder ibland avvaktar med att underrätta parter och underställa beslut till förvaltningsrätten utan tydligt lagstöd. Att kriterierna för detta förfarande kommer till uttryck i lag kan bidra till en mer transparent och förutsebar tillämpning för när ett sådant dröjsmål är tillåtet och minskar därmed risken för att det sker godtyckligt eller utan dokumentation. Samtidigt utgör ett beslut om omedelbart omhändertagande en av de mest ingripande åtgärder som kan riktas mot en enskild. Myndigheters skyldighet att snarast underrätta parter om sådana beslut är därför central ur ett rättssäkerhetsperspektiv och följer av 33 § förvaltningslagen. Ur ett barnrättsperspektiv är rätten att informeras och att komma till tals grundläggande enligt artikel 3 och 12 i barnkonventionen.

Fakultetsnämnden vill därför betona att förslaget aktualiserar en svår avvägning mellan dessa intressen och skyddsintresset för barnet, samt att det är angeläget att undantagsmöjligheten tillämpas restriktivt och alltid dokumenteras och motiveras noggrant.

Fakultetsnämnden vill också uppmärksamma att förslaget innehåller två undantagssituationer med delvis olika karaktär. Den första, att beslutet annars inte kan verkställas eftersom *barnet* befaras hålla sig undan, vilar på ett tydligt skyddsintresse för barnet. Den andra, att *vårdnadshavare* tillfälligt inte kan nås och att barnet sannolikt kan placeras frivilligt, vilar i stället på processekonomiska skäl. Fakultetsnämnden hade önskat en mer principiell analys av om processekonomiska skäl utgör en tillräcklig grund för ett undantag från underrättelseskyldigheten vid ett beslut av denna ingripande karaktär. Dessutom konstateras i utredningen att problemet med att barn håller sig undan inte är ett vanligt problem. Syftet med lagregleringen är därmed inte primärt att lösa ett utbrett praktiskt problem utan att skapa tydliga rättsliga kriterier för en praxis som redan förekommer. Fakultetsnämnden ser positivt på denna ansats, men vill understryka vikten av att undantagsmöjligheten tillämpas restriktivt och alltid dokumenteras och motiveras noggrant i det enskilda fallet.

Åklagares interimistiska befogenhet — legalitet och kompetensfördelning

Utredningen avråder bestämt från att ge åklagare en befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande och bedömer att en sådan ordning riskerar att leda till att barn omhändertas på felaktiga grunder, att tilliten till socialtjänsten skadas och att otydlighet uppstår om flera aktörer har befogenhet att fatta samma typ av beslut. Trots detta lämnar utredningen, i enlighet med direktiven till utredning, ett förslag om en begränsad och subsidiär befogenhet för åklagare att fatta interimistiska beslut.

Fakultetsnämnden instämmer i utredningens principiella bedömning att åklagare inte bör ges en sådan befogenhet. I utredningen konstateras att socialtjänsten är den expertmyndighet som enligt lag har ansvar för barn och ungas skydd och välfärd. Det bör i detta sammanhang understrykas att ett beslut om omedelbart omhändertagande enbart bör kunna fattas efter en kvalificerad rättslig prövning utifrån LVU:s rekvisit som förutsätter ett utredningsunderlag, en bedömning av barnets bästa och en proportionalitetsavvägning. Dessa moment kräver den kompetens och det underlag som socialtjänsten besitter som åklagare, vars uppdrag är att utreda och lagföra brott, typiskt sett saknar. Att ge åklagare en sådan befogenhet, om än begränsad och subsidiär, aktualiserar därmed grundläggande frågor om kompetensfördelning mellan offentliga organ och riskerar att urholka de rättssäkerhetsgarantier som LVU-processen är uppbyggd kring.

Utredningens förslag är visserligen begränsat till situationer där behörig beslutsfattare inte kan nås och barnet uppenbarligen riskerar allvarlig skada. Det förtjänar dock att uppmärksammas att begreppet "uppenbarligen kommer lida allvarlig skada" är ett högt ställt och delvis svårbedömt krav för en åklagare utan socialtjänstens utredningskompetens och helhetsbild av barnets situation. Åklagare har till utredningen uttryckt starka farhågor om att kompetens och information många gånger saknas för att göra sådana prövningar på ett rättssäkert sätt. Fakultetsnämnden delar dessa farhågor och understryker därför att det är olämpligt att införa en sådan befogenhet för åklagare. Därtill förtjänar det att anmärkas att direktiven ålägger utredningen att lägga fram ett förslag i

denna del oavsett eget ställningstagande. Även om det inte är ovanligt att utredningsdirektiv anger ramen för de förslag som ska lämnas, är det principiellt problematiskt när direktiven är så styrande att utredaren tvingas presentera ett förslag som den uttryckligen och motiverat avråder från. En sådan ordning riskerar att försvaga utredningsväsendets funktion som ett instrument för saklig och oberoende analys inför lagstiftning.

Förutsättningarna för vårdens upphörande – barnrättsperspektivet och obligatorisk domstolsprövning

Utredningens förslag om obligatorisk domstolsprövning var sjätte månad av socialnämndens omprövningsbeslut vid vård med stöd av 3 § LVU är en av betänkandets mest betydelsefulla reformer ur ett barnrätts- och rättssäkerhetsperspektiv. Fakultetsnämnden välkomnar förslaget och instämmer i utredningens analys av att den nuvarande ordningen, där en socialnämnd i praktiken kan ha bestämmanderätt över ett barn under mycket lång tid utan ytterligare rättslig kontroll, är otillfredsställande, särskilt mot bakgrund av att vård med stöd av 3 § LVU kan innebära ett frihetsberövande.

Utredningen har också övervägt men valt bort en tidsgräns på maximalt två år för vård med stöd av 3 § LVU. Fakultetsnämnden noterar att de skäl utredningen anfört mot en tidsgräns är välgrundade, framförallt att en tidsgräns riskerar att leda till längre vårdtider snarare än kortare och att det kan vara moraliskt tveksamt att avsluta vård som är till barnets bästa enbart på grund av att viss tid förflutit. Den obligatoriska domstolsprövningen var sjätte månad är ett mer flexibelt och barncentrerat alternativ. Fakultetsnämnden välkomnar således förslaget men hade önskat en mer utförlig analys om hur den obligatoriska domstolsprövningen ska utformas för att barnets röst faktiskt ska nå fram och för att de trygghetsskapande relationer som barnet byggt upp med familjehem, vårdnadshavare och socialsekreterare ska värnas under processen. En formell domstolsprocess kan för ett redan utsatt barn upplevas som ytterligare ett institutionellt ingrepp, och det är angeläget att processuella regler och praktiska rutiner utformas med detta i beaktande.

Avslutning

Fakultetsnämnden tillstyrker betänkandets övergripande inriktning och välkomnar de förslag som syftar till att stärka barnets rättigheter och öka rättssäkerheten i LVU-processen. De synpunkter som framförts ovan avser frågor som enligt Fakultetsnämndens mening bör ges en mer utförlig analys i det fortsatta lagstiftningsarbetet, i syfte att säkerställa att reformen ger ett reellt och ändamålsenligt genomslag för principen om barnets bästa.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekan, professor Pernilla Leviner. Yttrandet har beretts av biträdande docent Kavot Zillén. Föredragande har varit Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Pernilla Leviner

Karolina Alveryd